

A SCHOOL IN THE KANUN INSTRUMENT: AHMET YATMAN; EXAMPLE OF HUSEYİNİ TAKSİM

Emre ERDOĞAN*¹

*Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı, Çalgı Eğitimi Bölümü

Abstract

Ahmet Yatman is one of the most prominent Kanun performers of the 20th century. Yatman has taken his place in history in terms of stylistic features together with the most important Kanun performers of the period, including Artaki Candan, Ferid Alnar, and Vecihe Daryal. Yatman, who especially adopted the fast performance style, quickly stood out from the other Kanun performers of the period with many techniques he applied in his performance and showed his difference. The ornament techniques and structured tune unity that Yatman used in his performances are still used by many performers. This study aims to examine Ahmet Yatman's performance of Kanun from a technical perspective and to determine the reflections on today's performers by determining the ornamentation techniques, exercising forms, and structured melodic forms that he used during his performance. This study seeks to answer the question of what the technical aspects of Ahmet Yatman's Kanun performance are. The content analysis method, which aims to obtain information in qualitative research, was used in the study. As a result of the study, it could be stated that Yatman is the first known representation of the Kanun instrument at the level of virtuosity in terms of today's Kanun performance technique.

Keywords: Ahmet Yatman, Kanun performance, Improvisation, Ornamentation techniques, School transfer

KANUN SAZINDA BİR OKUL: AHMET YATMAN; HÜSEYİNİ TAKSİM ÖRNEĞİ

Özet

Ahmet Yatman 20.yüzyılın en önemli kanun icracılarından biridir. Yatman, çağdaşı olan Artaki Candan, Ferid Alnar, Vecihe Daryal gibi dönemin en önemli kanun icracılarıyla birlikte kendi üslup özellikleri bakımından tarihteki yerini almıştır. Özellikle ajiliteli icra şeklini benimseyen Yatman, icrasında uyguladığı birçok teknik dönemin diğer kanun icracıları arasından kolaylıkla sıyrılmış ve farklılığını ortaya koymuştur. Yatman'ın icralarında kullanmış olduğu süsleme teknikleri ve kalıplaşmış nağme bütünlükleri halen birçok icracı tarafından kullanılmaktadır. Bu çalışmada Ahmet Yatman'ın kanun icracılığının teknik yönünden incelenmesi ve bu doğrultuda icra esnasında kullanmış olduğu süsleme teknikleri ve uygulanış biçimleri, kalıplaşmış melodik kurguları tespit edilerek günümüz icracıları üzerindeki yansımalarının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda bu çalışma ile Ahmet Yatman'ın kanun icrasının teknik yönleri nasıldır sorusuna yanıt aranmıştır. Bu çalışma nitel araştırmalarda bilgi edinmeyi amaçlayan içerik analiz yöntemi ile hazırlanmıştır. Çalışmanın sonucunda Yatman'ın günümüz kanun icra tekniği bakımından kanun sazının virtüözlük seviyesindeki bilinen ilk temsili olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Yatman, Kanun icracılığı, Taksim, Süsleme teknikleri, Ekol aktarımı.

1.GİRİŞ

Teknolojik imkanlar doğrultusunda işitebildiğimiz ilk kanun kayıt örnekleri Kanuni Hacı Arif Bey'in kayıtlarıdır. Kayıt teknolojisinin 20. yüzyılların ilk çeyreğinde gelişmeye başlaması sebebiyle Arif Bey'in öncesindeki kanun icracıları hakkındaki bilgiler teoriden öteye gidememiştir. 19. yüzyılın son çeyreğiyle birlikte kanun sazında önemli icracılar yetişmiştir. Özellikle Arif bey döneminin ardından gelen süreçte kanun sazında yapılan yenilikçi atılımlar ve saz musikisi repertuarının genişlemesi önemli icracıların yetişmesine olanak sağlamıştır. Bu

¹ Sorumlu Yazar E-mail: kanunemre@hotmail.com / Doi: 10.22252/ijca.1115583

icracıların en önemlileri arasında Kanuni Hacı Arif bey², Artaki Candan³, Hasan Ferid Alnar⁴, Vecihe Daryal⁵ ve Ahmet Yatman en önde gelenleridir. Bu isimler müzik otoriteleri tarafından virtüöz olarak kabul görmüş her biri kendi icra şekliyle Türk müziği saz icracılığına katkıda bulunmuş en önemli isimlerdendir. Bu icracılar arasından Ahmet Yatman bazı icra özellikleriyle diğerlerinden farklılaşmaktadır. Bu farklılıkla Ahmet Yatman'ın en belirgin ve farklı özelliği bol mızraplı icra yapısının yanı sıra oktavlı icra şeklini yüksek performansta gerçekleştirmesi diyebiliriz. Bunların yanı sıra Yatman'ı diğer icracılardan farklı kılan özelliği ise kendi icra üslub⁶unun günümüzde halen etkisinin sürdürülmesi, sürdürülebilmesidir. Farklı bir deyişle icra şeklinin halen güncelliğini korumasıdır. Yatman, icrasında kullanmış olduğu oktavlı motiflerle de oktavlı kanun icracılığına yeni bir ivme kazandırmıştır. Ajiliteli icra şeklini benimseyen Yatman kendisini müzik dünyasında farklı bir yere taşımıştır. Yapmış olduğu taksimler, eser icraları birçok plak kayıtlarında yer almış, yurtiçi ve yurtdışında birçok konserler vermiştir. Özalp (2000)'in yorumlarıyla Yatman;

“piyasa tavrıyla çalmakla beraber üstün bir müzikalitesi ve ajilitesi vardı. Refakat duygusu iyiydi. Plak çalışmalarında birçok sanatkara eşlik etmiştir. Bir zamanlar yeni kanun öğrenenlerin idealiydi. Çok öğrenci yetiştirmiştir. İsmail Şençalar, Nuri Şenneyli, Hilmi Rit Baki Duyarlar, Cüneyd Kosal, Coşkun Erdem sayılabilir” (Özalp: 267).

Yatman, kendi ifadeleriyle ... *Hafız Aşır, Hafız Kemal ve Hafız Sadettin beylerin Almanya'da Odeon şirketine okudukları plaklarda kendilerine refakat ettim. Bu seyahate Kemani Mustafa, Aleko ve Yorgo Bacanos ile klarnet Ramazan beyler de iştirak etmişlerdi* (Yatman, 1968: 6). Yukarıda belirtilen yazıda görüldüğü üzere Yatman Türk müziğinin birçok kesiminde aktif rol almış ve katkı sağlamıştır. Önemli isimlerle beraber sahne almış önemli kişilere refakat yapmıştır. Bu doğrultuda Yatman'dan bahsederken sadece ajiliteli ve piyasa icracısı demek ne derece doğru olur yoruma açık bir durumdur. Ahmet Yatman 24 Mart 1966 yılında bir radyo programında hatıralarına yer verirken colombia firmasıyla Yunanistan'a konser vermeye gittiklerinden bahseder ve ekler;

“Yunanistan'da konserlere gittik. Orada Safiye hanım, Yesari Asım, Cevdet Çağla, Hafız Burhan ile birlikte konserler verdik. Tek başıma Mısır'a konser vermeye gittim. Orada radyoda konser vermek istedim önce izin vermediler. Daha sonra dinlemek istediğim de bana benim kanun taksim kaydımı dinlettiler. Bunun üzerine bu kayıdın kendime ait olduğunu söyleyince şaşırıldılar ve bana radyoda üç kez çalma izni verdiler” (Sahibinin Sesi, 2016).

Kanun sazını son derece çeşitli ve etkili icra etmesine rağmen tıpkı Hasan Ferid Alnar'da olduğu gibi Türk müziği akademik dünyasında ilgi görmemesi oldukça üzücüdür. Bu sebeple bu çalışma Yatman'ın icra biçimini teknik yönleriyle ortaya konulması bakımından oldukça önemlidir. Ayrıca günümüzde dahil Yatman'ın icra üslubunun anlaşılabilirliği ve bilinçli bir yöntem ile gelecek kuşaklara da aktarılabilirliği adına da oldukça önemlidir. Çünkü günümüz kanun icracılarının önemli bir bölümü icralarında Yatman ekolünü yaşatmakta ve sürdürmekte olmasına rağmen Yatman'ı tanımamakta ve onun öncülüğünde olan birçok nağme yapısını, teknik pasajları bilinçsizce kullanmaktadır. Bu sebeple bu çalışma etkileşimiyle Yatman'ın silsilesi daha bilinçli bir şekilde tanınacak ve hatta literatürde önemli bir yere sahip olacaktır diye düşünülmektedir. Bu doğrultuda Yatman'ın kanun icracılığı nasıldır sorusuna aradığımız sorunun cevabı Yatman'ın yapmış olduğu Hüseyini makamındaki taksim üzerinden açıklanacaktır.

² Kanuni Hacı Arif bey kanunu mandalsız icra ederdi. Mandal düzeneğinin kendi döneminde kullanmaya başlanmasına rağmen o mandalsız kullanmayı tercih etmiştir. Mandalsız olarak Türk müziği perdelerinin kanun sazında daha belirgin şekilde duyurulacağı fikrini de benimsediği bilinmektedir.

³ Artaki Candan kanunu oldukça seri şekilde icra ettiği, piyasa tavrından hşlanmadığı ve de gençlere piyasa tavrından uzak durmaları konusunda uyarılarda bulunduğu bilinmektedir.

⁴ Bkz. Behar, ilk gerçek kanun virtüözünün Alnar olması gerektiğini vurgulamaktadır (Behar, 2015: 94-95). Benzer bir tanımla Cinuçen Tanrıkorur ise Alnar'ı “gerçek bir müzisyen” ifadesiyle önemini belirtmiştir (Tanrıkorur, 2015, s.101).

⁵ Bkz. Berkman, Vecihe Daryal'ı Türk müziğinin kusursuz refakatçisi olarak ifadelendirmiştir (Bekrman, 2007: 61).

⁶ Bkz. Üslup: Üslup”, bir eseri güftesine uygun bir ifade tarzı ile, bestelendiği makamın özelliklerine uygun olarak, usul ve formunu bozmadan ve de bestekarın estetik anlayışına saygılı kalma kaydı ile kendi estetik anlayışını da katarak icra etmek olarak tanımlanabilir (Beşiroğlu, 1997: 137).

2. YÖNTEM

Kanun, “erganun, hâl ehlinin (sûfilerin) seçeneği olup sırr-i aşkı veren nağmeleri sayısızdır” (İnalcık, 2017: 260). Sakinamelerde de bahsedildiği gibi kanun icra dünyası oldukça zengin ve çeşitlidir ve bu yönde birçok kanun icracısı yetişmiştir. Kuşaklar boyu süregelen bir silsilenin yolu da bu şekilde var olmaya devam edecektir. Ahmet Yatman kanun icra silsilesinin önemli bir yapı taşıdır. Yatman ekolünün etkilerini günümüzde halen yaşamaktayız ve de izlerinin kuşaklar boyu süreceği şüphesizdir. Literatür taraması ile Yatman’ın icrası üzerinden verilerin bilgilerin oldukça yüzeysel olduğu, özellikle kanun icracılığı hakkında teknik yönden detaylı bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu doğrultuda Ahmet Yatman’ın birçok icra kaydının olduğu tespit edilmiştir. Bu kayıtlar arısından Hüseyini makamındaki taksim Yatman’ın icra tekniğini doğrudan yansıttığı düşünülerek örneklem olarak alınmış ve incelenmiştir. Hüseyini makamındaki taksimin örneği Yatman’ın ekol olma özelliklerini en belirgin şekilde taşıma özelliğini gösterdiği düşünülmektedir.

Nitel araştırma teknikleri kullanılarak hazırlanan çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Yatman’ın icra etmiş olduğu Hüseyini makamı Bolahenk (yerinden) akortta dikte edilerek MuseScore 3 programıyla bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Yatman’ın taksim icrası esnasında kullanmış olduğu her detay notaya aktarılmaya çalışılmıştır. Daha sonra taksim içerisinde Yatman’ın ekol olma özelliği taşıyan kalıplaşmış nağme grupları, müzikal özellikleri tespit edilerek açıklanmış ve yorumlanmıştır. Tespit edilen icra özelliklerinin günümüz kanun icra alanındaki yansımalarına değinilmiştir. Özellikle günümüzün önde gelen kanun icracılarının(Ahmet Meter ve Halil Karaduman) Ahmet Yatman nezdinde yapmış olduğu nazirelere örnekler verilerek açıklanıp yorumlanmıştır.

3. BULGULAR ve YORUM

3.1 Ahmet Yatman’ın İcra Ettiği Hüseyini Taksimin Teknik Özellikleri

Yatman, Hüseyini makamında yapmış olduğu taksim icrasını baştan sona kadar dinamik bir yapıda sürdürmüştür. İcra esnasında ağıdalı yapıda herhangi bir nağme kurgusuna rastlanmamıştır. Sadece cümle sonları ve özellikle de hüseyini perdesindeki kalışlarda makamın duygusunu vurgulamak ve Türk müziği hissiyatının derinlikli yapısını belli etmek adına ses hacmindeki dinamiklerde alçalmalar gerçekleştirilmiştir. Özellikle kendisine ait olduğu düşünülen motif ve cümle yapılarıyla icrasındaki dinamik yapıyı kendi müzikal anlayışı içerisinde akıcı bir şekilde gerçekleştirdiği görülmüştür. Yatman, icrasının her bölümünde seri mızrap hareketlerinin akabinde keskin yavaşlamalar gerçekleştirmiştir. Bu sayede icrasındaki aksama duygusunu gözlemlemek mümkündür. Özellikle seri mızrap hareketlerinin akabinde kullanılan keskin yavaşlamalar icranın dinamik tutulduğunun kanıtı mahiyetindedir. Yatman’ın icra tarzı çağdaşlarından oldukça farklı bir yapıdadır. Özellikle bol mızrap kullanımı ve bunun neticesinde icra esnasında sıklıkla kullanılanı oktavlı icra şekliyle Yatman’ın icrası ayrı bir yere konumlanabilir. Yatman’ın tavrı özelliklerinin temelinde var olduğu düşünülen süslemeler, motif, cümle yapıları ve özellikleri şu şekilde oluşmaktadır;

Ahmet Yatman’ın Hüseyini Taksimine Erişim Tarihi: 01.11.2021, Erişim adresi : <https://youtu.be/q81dTxw4Yrw>

3.1.1 Süsleme Teknikleri

Yatman, Hüseyini taksim örneğinde en çok çift ses, akor kullanımı, vibrato, çarpma, çektirme, trill, mızrap çarpması, glissando, oktavlı icra gibi tekniklere yer vermiştir.

⁷ Unutulmamalıdır ki hangi türe mensup olursa olsun her eser, mutlaka bir öncülün misafirlüğindedir. Üstelik kolektif hafızada beğenildiği için yer tutmuş olan eski eserlerin motifleri başka bir şekilde güncellenmekte, bu güncel versiyonları da başka eserlerin doğmasına vesile olabilmektedir. Bugün model eserlerden daha ziyade onlara yapılan nazirelerin popüler olmasının, mîr-i malî nağmelerin geleceğe taşınması gibi olumlu bir sonucudur. Ayrıca bu durum, bestekârinin da gerek taşıyıcı (köprü) olabilmek gerekse aynı malzemeyle bambaşka bir ürün yaratabilmedeki başarısının göstergesidir. Nazire, Türk müziğinde her zaman var olan fakat farklı kavramlarla ifade edilen sanat eserleri ve sahipleri arasındaki etkileşim gerçeğine en uygun terim olarak gözükmektedir. Şüphesiz ki Cemil Bey’in nazire besteleri örnekleri, besteciler arası etkileşimlerin izini sürmede, bestecilik tarihi hususunda gelecek araştırmalara yardımcı olacak en somut ve sarîh numunelerdir (Baloğlu, 2020, s.2263).

3.1.1.1 Akor ve Çift ses kullanımı

Yatman, akor ve çift ses kullanımı Hüseyini taksiminde pek tercih etmemiştir. Kullanmış olduğu yerleri de özellikle kalış yapacağı perdeleri daha vurgulu hale getirmek amacıyla tercih ettiği düşünülmektedir.

Şekil 1

Yukarıdaki örnekte görüldüğü üzere neva perdesi üzerinde kurgulanan akor kalıbıyla bu perde üzerindeki vurgu belirgin hale getirilmiştir. Bu örneğin dışında 21.ölçünün sonunda yine neva perdesini düğah perdesiyle kullanarak bu perde üzerindeki vurgu artırılmıştır. Yine aynı kullanımları 22. ölçü ve 23.ölçülerde görmek mümkündür.

3.1.1.2 Çarpma kullanımı

Yatman'ın Hüseyini makamında yapmış olduğu taksime bakıldığında kullanılmış olan çarpma tekniğinin günümüz kanun icra tekniğinde kullanılan çarpma biçiminin temeli olduğu söylenebilir. Çünkü günümüz kanun icracılığında kullanılan çarpma tekniğinin ilk izlerinin Yatman'ın icralarında görüldüğü tezi yanlış olmayacaktır. Yatman bu tekniği özellikle ardı sıra duyurulan belli bir perde üzerinde, üçleme tartımlarıyla kurgulanan inici dizi yapılarında kullanmayı tercih etmiş olup bu kullanımların Yatman'ın icra üslubunu belirleyen önemli özelliklerden olduğu düşünülmektedir.

Şekil 2

Yukarıda gösterilen çarpma kullanımı hüseyini perdeleri üzerinde uygulanmış olup sol elin "baş parmağı" ile gerçekleştirilmiştir. Bu tarz kullanım yani belirli perde üzerindeki vurguyu arttırmak günümüz kanun icracılığı dahil olmak üzere oldukça yaygın bir çarpma kullanım şeklidir. Aynı zamanda Yatman'ın çağdaşı olan Hasan Ferid Alnar icralarında⁸ da bu teknik kullanım şeklini sıklıkla görmek mümkündür.

Şekil 3

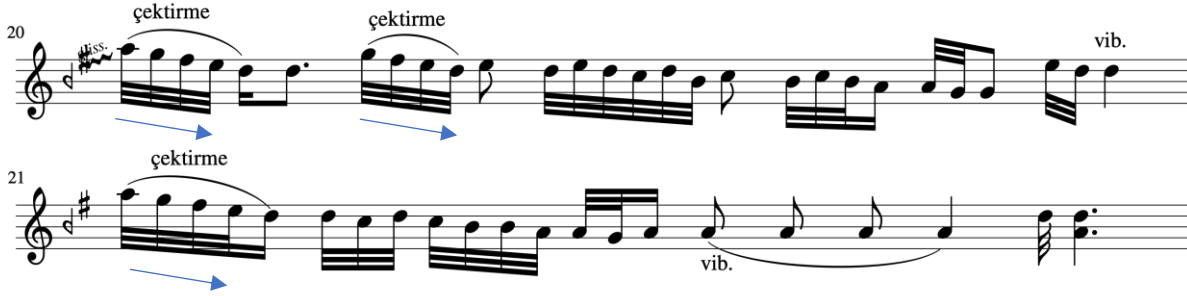
Yukarıdaki diğer örnekte üçleme tartımları esnasında uygulanan çarpma kullanımına yer verilmiştir. Yatman'ın icralarında kullandığı bu unsur günümüz kanun icracılarının halen yoğunlukla tercih etmiş olduğu bir icra şeklidir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Yatman'ın klasikleşmiş olan bu icra şeklinin güncelliğini halen koruduğu görülmektedir. Ayrıca yukarıda gösterilen örnekteki çarpma kullanımı ve şekli itibarıyla Yatman'ın okul olma özellikleri arasında yer aldığı düşünülmektedir.

⁸ Bkz. (Erdoğan, 2020: 496). Kanun İcracılığı ve Türk Müziği Besteciliği Yönüyle Hasan Ferid Alnar, Doktora Tezi.

3.1.1.3 Çektirme kullanımı

“Çektirme tekniği”⁹ inici nağmelerde kullanılan oldukça özel bir kullanımdır. Günümüzde farklı isimlendirmelerle de anılan bu teknik kolay gibi görünen fakat oldukça karmaşık bir yapıya sahip bir teknik kullanımdır. Bir zamanlar kanun icracıları için kaçamak icra şekli gibi görünse de günümüz icra alanında başlı başına bir çalışma alanıdır.

Şekil 4

Yukarıdaki örnekte belirtilen sıralı inişler sağ elin çektirme pozisyonuyla gerçekleştirilmiştir. Bu teknik kullanımın bilinçli bir şekilde kullanıldığı, Yatman'ın bu icra şeklini üst seviyelere çıkardığı ve dolayısıyla bu tekniğin gelişmesinde öncü isimlerinden olduğu düşünülmektedir. Yatman'ın Hüseyini taksim örneğine bakıldığında “çektirme” tekniğini sıklıkla kullandığı görülmektedir.

3.1.1.4 Çektirmeli Çarpma kullanımı

Çektirmeli çarpma kullanımının, tespit edilebilen ilk örneklerine Yatman'ın icralarında rastlanmaktadır. Bu anlamda bu teknik kullanımın Yatman tarafından geliştirdiği ve ilk uygulayıcısı olduğu söylenebilir.

Şekil 5

Yukarıda gösterilen örnekte muhayyer perdesinden neva perdesine kadar hızlı bir geçiş söz konusudur. İcranın bu bölümü sağ el çektirme tekniği ile icra edilirken aynı zamanda çarpma tekniğinin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu teknik kullanım konu girizgahında da bahsedildiği üzere özel bir kullanım olup ilk olarak Yatman'ın kanun icralarında tespit edilmiştir. Teknik bağlamda karmaşık bir çalım tekniği olan “çektirmeli çarpma” kullanımı ortaya çıkan tını bakımından diğer icra türleri yani süsleme şekillerinden kolaylıkla ayırt edilebilmektedir. Bu teknik kullanım günümüz icracılığına yansımaları çalışmanın diğer bölümünde detaylıca ele alınacaktır.

3.1.1.5 Glissando kullanımı

Yatman, Hüseyini makamında yapmış olduğu icrasında Glissando tekniğini sol el baş parmak tırnak bölümüyle elde etmiştir. İcrasının genelinde Glissando tekniği oktav geçişlerinde ya da bir sekizli üzerindeki sesler arasındaki bağı sağlamak amacıyla tercih edilmiştir.

Şekil 6

⁹ Çektirme tekniği Emre Erdoğan tarafından hazırlanan doktora tezinde detaylı bir şekilde ele alınmıştır Bkz. (2020: 187).

Örnekte gösterildiği gibi rast perdesinden gerdaniye perdesi arasındaki bağlantı Glissando tekniğiyle sağlanmıştır. Yatman'ın bu teknik kullanımı 15, 19, 31, 52, 57 ve 59. ölçülerde de kullandığı tespit edilmiştir.

3.1.1.6 Mızrap Çarpması kullanımı

Mızrap çarpması kullanımının temelinde trill tekniğinin varlığı söz konusu gibi görünse de bu teknik trill kullanımıyla duyum bakımından ve uygulanış biçimi yönüyle bazı farklılıklar göstermektedir. Mızrap çarpması kullanımda sol el oldukça aktif bir rolde olup çarpma hissiyatını ve duyumunu sağlayan en belirleyici unsurdur. Böyle bir kullanıma Yatman'ın çağdaşlarında rastlanmamıştır. Dolayısıyla "mızrap çarpması" kullanımına ilk Ahmet Yatman'ın kayıtlarında rastlandığı söylenebilir.

Şekil 7

Yatman'ın Hüseyini makamında kullanmış olduğu mızrap çarpmasına bakıldığında özellikle metronom değerinin ivme kazandığı bölümlerde ve çıkıcı nağme kurgularının önünde kullanıldığı görülmüştür. Bu kullanım ile icraya dinamizm katıldığı açık bir şekilde söylenebilir. Yatman ile birlikte literatüre kazandırılan bu teknik kullanım kanun eğitimi ve icracılığı bakımından oldukça önemlidir. Bu kullanıma Hüseyini taksim 51, 52 ve 58. ölçülerinde de doğrudan kullanılmakta ve etkisi icra esnasında belirgin bir şekilde hissedilmektedir.

3.1.1.7 Oktavlı İcra kullanımı

Ahmet Yatman'ın Hüseyini makamında kullanmış olduğu oktavlı icra şeklinin alışagelmışin dışında bir yapıda kullanıldığı görülmektedir. Özellikle kullanılan perdelerin paralel bir yapı sergilemediği, özellikle kullanılan perdelerin çaprazlama kullanıldığı tespit edilmiştir. Oktavlı icra esnasında kullanılan motif ve cümlelerin özgün yapıda olduğu, serbest yapıda kullanılan nağmelerin yer yer ritmik öğelerle bezendiği de söylenebilir.

Şekil 8

3.1.1.8 Trill kullanımı

Hüseyini makamındaki taksime bakıldığında üç farklı bölgede "trill" kullanımına rastlanmıştır. 30, 54 ve 58. ölçülerde kullanılan trill tekniği, icranın hareketlendiği noktalarda icra edilmiştir. Özellikle 30 ve 54. ölçülerde Yatman, trill tekniğini çıkıcı pozisyondaki nağme kurgularının başında tercih etmektedir.

Şekil 9

Yukarıda gösterildiği gibi 2 numaralı belirtilen alan ana motif durumundadır. 1 numarada ise trill kullanımı motifin önüne getirilerek çargah perdesine vurgu yapılmıştır. Bu sayede icra üzerindeki dinamik yapı daha vurgulu yani etkili bir hale getirilmiştir. Yatman'ın çağdaşlarına bakıldığında trill kullanımı yaygındır fakat Yatman'ın kullanmış olduğu trill tekniğine bağlı vurgular ve dolayısıyla ortaya çıkan tını-ton emsalsizdir.

Günümüzde kanun icracılığına bakıldığında trill kullanımı Yatman icrasında yer alan trill kullanımıyla örtüşmektedir.

3.1.1.9 Vibrato Kullanımı

Yatman'ın vibrato tekniğini kanun üzerindeki mandallarla sağladığı ve Hüseyini taksim içerisinde de bu tekniği sıklıkla kullandığı görülmüştür. Yatman, çağdaşlarıyla kıyaslandığında vibrato kullanımını diğer icracılara göre daha vurgulu bir şekilde duyurmaktadır. Ayrıca perdeler üzerindeki vibrato tekniğinin teller üzerindeki salınımının daha uzun süreli ve belirgin olduğu görülmektedir.

Yukarıdaki örnekte düğah perdelerine uygulanan vibrato tekniği görülmektedir. Yatman, düğah perdelerinin her biri üzerinde bu tekniği mandallar vasıtasıyla kullanmaktadır. Bu teknik kullanımın Yatman nezdinde özel olmasının sebebi vibrato tekniğinin uygulanış noktası olan mandal kullanımlarının daha belirgin ya da başka bir deyişle daha sert kullanılmış olmasıdır. Ayrıca vibrato kullanımı Hüseyini taksim içerisindeki 20, 34, 51, 53 ve 58. ölçülerde de tekrarlanmıştır.

3.2 Cümle ve Motif Yapıları

Çalışmanın bu bölümünde Yatman'ın Hüseyini makamı üzerinde kullanmış olduğu cümle ve motif yapılarına değinilecektir. Ayrıca Yatman'ın özellikle motif kullanımları özelindeki teknik kullanımlarının günümüze olan yansımalarına atıfta bulunulacaktır. Bu neticeyle kanun icracılığında okul olarak düşünülen Yatman ekolü günümüz kanun icracılarından Ahmet Meter ve Halil Karaduman icraları üzerinden mukayese edilip Yatman'ın okul olma kavramı pekiştirilip yorumlanacaktır.

3.2.1 Cümle Yapıları

Ahmet Yatman'ın Hüseyini makamı çerçevesinde kullanmış olduğu cümle yapıları ve motif kullanımlarının her biri özgün yapıda olduğu, kullanılan melodik kurguların önemli bölümünün kendisine ait özellikler olduğu düşünülmektedir. Yatman'ın cümle kurulumları teknik yönden oldukça zengin motif ve melodik kurulumlar içerdiği ve uzun soluklu olduğu görülmektedir. Kullanılan tartımlar ve cümleler neticesinde ağıdalı icra yapısına ve hissiyatına rastlanmamıştır. Özellikle çıkıcı ve inici dizi hareketleriyle icra baştan sona kadar belli bir dinamizm çerçevesinde yapılandırılmıştır. Özellikle cümle yapılarının belirli bölümlerinde kullanılan mızrap çarpmaları ve üçleme tartımlarıyla icranın monotonluğa düşmediği gözlemlenmektedir.

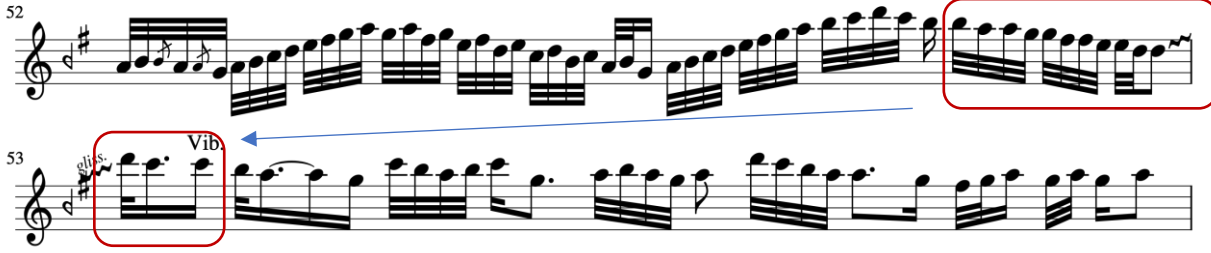
3.2.2 Motif Kullanımları

Ahmet Yatman, Hüseyini taksimde kullanmış olduğu motif ve cümle yapılarının yanı sıra bu teknikleri kullanım şekliyle de tavrını açık bir şekilde ortaya koymuştur. Yatman'ın okul olma özelliğini taşıdığı düşünülen ve tespit edilebilen en belirgin icra yapıları aşağıda belirtildiği gibidir;

Yatman'ın Hüseyini makamında yapmış olduğu taksim incelendiğinde en çok üçleme tartımlarının, sekvens inişlerin, oktavlı icra, sıralı dizi çıkış ve inişleri, dizi çıkışlarının öncesinde kullanılan mızrap çarpmaları, vs gibi kullanımlar göze çarpmaktadır. Bu kullanımlar ayrıca uygulama şekilleriyle dikkat çekicidir.

- **Motif 1**

Şekil 11

Yukarıda gösterilen motifte Yatman'ın sıralı bir şekilde neva perdesine kadar geldiği ve akabinde tiz neva perdesinden hareketle tiz çargah perdelerine yapılan vibrato kullanımı görülmektedir. Vibrato kullanımının ardından tiz çargah perdesinde kalış gösterilerek motif sonlanmıştır. Belirtilen örnekte kullanılan motif kullanımına günümüz kanun icracılığında ise Halil Karaduman'ın yapmış olduğu kanun taksiminde de kullanıldığı tespit edilmiştir. Halil Karaduman'ın yapmış olduğu Muhayyer makamındaki taksim 00'.14"-00'.16" süreleri arasındaki zaman diliminde bu motif kullanımına yer verilmiştir (Halil Karaduman, 2014).

- **Motif 2**

Şekil 12

Motif 2 kullanımında, neva perdesinden başlayan ve içerisinde çarpma kullanımının da etkili bir şekilde kullanıldığı icra şekli görülmektedir. Akabinde gelen sıralı dizi çıkış ve inişinin ardından başlangıç sesine dönüş sağlanıp motif sonlandırılmıştır. Bu kullanım ilk olarak yine Yatman'ın icralarında tespit edilebilmiştir. Günümüze olan yansımalarını yine Halil Karaduman'ın "Resitaller" albümünde görmek mümkündür. Muhayyer saz semaisi öncesinde icra edilen taksim 00':28"- 00':32" süreleri arasında icra edilen motif ile motif 1 kullanımı örtüşmektedir. Ayrıca Ahmet Meter'in Hüseyini fasıl arasında yapmış olduğu ara taksim icrasının 3':59" süreleri arasında da motif 1 kullanımının farklı bir versiyonuna rastlanmıştır (Emre Toker, 2017).

- **Motif 3**

Şekil 13

Yatman'ın 13.ölçüde yapmış olduğu motif neva perdesi ekseninde kurgulanmıştır. Motif 3 kullanımı Halil Karaduman'ın yapmış olduğu kişisel taksim 3':24"-3':26" süreleri arasında da tespit edilmiştir (kanuniturco, 2022). İcra çalım tarzları ve mızrap kullanımları farklı olsa da Karaduman'ın bu motifi tartımsal manada aynı şekilde kullandığı söylenebilir.

• **Motif 4**

Şekil 14

Yukarıda belirtilen motif görüldüğü üzere ardı sıra tekrarlayan ve çıkıcı bir yapıya sahiptir. Yatman'ın Hüseyini makamındaki taksimi incelendiğinde belirtilen tarımların ve de dolayısıyla motif yapısının birçok yerde tekrarlandığı görülmektedir. Dolayısıyla da motif 4 kurulumunu Yatman'ın kişisel motifi olarak değerlendirmek yanlış olmayacaktır. Yatman'ın çağdaşlarından olan Ferid Alnar da bu motif kullanımına gerek taksimlerinde gerekse eserlerinde sıklıkla yer vermiştir. Fakat Yatman'ın kullanımıyla Alnar'ın bu motifi kullanımı etki yani vurgulama bakımından farklılık göstermektedir. Bu sebeple belirtilen motif hem vurgu yönünden hem de ilk kullanan kişi olma yönünden Yatman ekolünün bir parçası olduğu ifade edilebilir. Bu özellikler bakımından bu motif kullanımının günümüze yansımalarına bakıldığında birçok icracı tarafından sıklıkla kullanıldığı şüphesizdir. Yine Karaduman'ın özel kayıtları incelendiğinde motif 4 kullanımına sıkça rastlanmış olup icrasının 3':45"-3':47 süreleri arasında kullandığı motif dikkat çekicidir (kanuniturco, 2022).

• **Motif 5 (Özel Kullanım)**

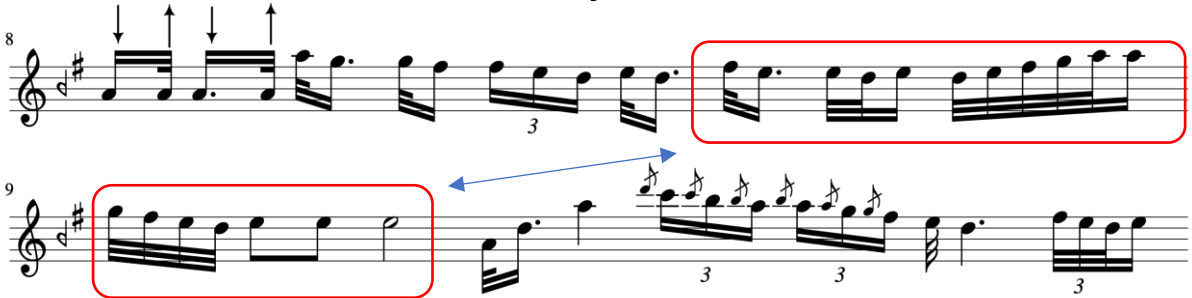
Şekil 15

Yukarıda gösterilen motif kullanımı diğer motiflerden bağımsız olarak farklı bir kullanıma ve özelliğe sahiptir. Bu motif kullanımı şekli itibariyle değil uygulanış biçimi ile önemli bir yapıdadır. İnci pozisyonundaki melodik yapılarda kullanılan çektirme tekniği ile birlikte kullanılan çarpma tekniği bu motifi özel bir konuma getirmektedir. Bu kullanım ilk defa Yatman'ın kanun icralarında tespit edilmiştir ve şuan günümüze yansımaları da vefatına kadar Halil Karaduman'ın icralarında görülmüştür. Halil Karaduman ile birlikte farklı bir boyuta taşınan bu kullanım ortaya çıkan tını sebebiyle özel bir duyuma sahiptir. İcra edildiğinde kolaylıkla diğer teknik kullanımlardan ayırt edilebilmektedir. Kolay gibi görünen fakat ortaya çıkan duyum açısından oldukça zor bir yapıya sahip olan bu motif, Yatman Ekolünün en belirgin teknik özelliklerindedir. Yukarıda belirtilen motif kullanımına Halil Karaduman'ın neredeyse bütün icralarında rastlanmaktadır. Bu teknik ve motif belirgin olarak Karaduman'ın Muhayyer makamındaki taksiminin 1':13" zaman diliminde tespit edilmiştir (Mehmetoncel, 2007).

• **Motif 6**

Şekil 16

Yukarıda gösterilen motif kurulumu sıralı dizi çıkış ve inişler ekseninde şekillendirilmiştir. Yatman'ın yukarıdaki motif icrası da ele alındığında icranın sabit bir metronomdan ziyade daha esnek bir metronom değeriyle icra

edildiği, nüanslar ile birlikte motif yapısının sıradanlıktan kurtularak özel bir konuma getirildiği görülmüştür. Motif 6'daki kullanım Yatman'ın bir kuşak öncesi yaşamış olan Kanuni Hacı Arif bey'in icralarında da kısmen de olsa rastlanmaktadır. Fakat tavır özelliği yönünden farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Günümüz kanun icracılığına bakıldığında ise örnekte gösterilen motif yapısı Karaduman'ın tavrı ile benzeşmektedir. Bugün en güzel örneklerine yine Halil Karaduman ve Ahmet Meter'in icralarında karşılaşılmaktadır. Motif 6 kullanımı Meter'in Uşşak makamında yapmış olduğu taksiminde de (1':15"-1':17" / 1':37"-1':40" sürelerinde) tespit edilmiştir (Ahmet Meter, 2014).

- **Motif 7**

Şekil 17

Örnek 7 'de kullanılan motif kullanımının temel yapısı yine çıkıcı-inici ezgisel hareketliliği üzerinden kurgulanmıştır. Belli bir metronom değeri üzerinden icra edilmiş gibi görünse de motifin yapısında serbest kullanımlar da gözlemlenmektedir. Yatman'ın Hüseyini makamında yapmış olduğu taksim ele alındığında yukarıda kullanılan motif örneğini taksimin birçok yerinde kullandığı, bazı nağmelerde motif yapısının daha uzun yapılarla birlikte kullanılarak cümle yapısına evrildiği görülmektedir. Günümüz kanun icracılığına bakıldığında belirtilen motif kullanımı en sık tercih edilen kullanımlar arasındadır. Bu kullanım taksimin 1, 16, 27,32 ve 33. Ölçülerinde de tekrarlanmıştır. Özellikle Ahmet Meter ve Halil Karaduman'ın farklı teknik bileşenlerle (özellikle mızrap çarpması ve çektirme)bu tekniği geliştirdiği ve zenginleştirerek gelecek nesillere aktarımda bulunduğu düşünülmektedir. Ahmet Meter'in Karcıçar makamında yapmış olduğu taksimin 2':26"-2':27" süreleri arasında belirtilen motifi kullanıldığı tespit edilmiştir (Klasikmusiki, 2016).

- **Motif 8**

Şekil 18

Örnekte belirtilen motif kullanımı motif 6 ile benzerlik göstermesine rağmen teknik yönden farklılık göstermektedir. Günümüz kanun icracılığında bu kullanım sıklıkla tercih edilmesi sebebiyle örnek olarak gösterilen kullanım ayrı bir motif olarak ele alınıp değerlendirilmiştir. İlk olarak çıkıcı bir dizi, akabinde ise inici üçleme tartımlarının kullanımıyla gerçekleştirilen motif özel bir kullanım olup Ahmet Yatman icralarında özellikle dikkat çekicidir. Günümüz icra alanında ise özellikle Ahmet Meter tarafından üst düzey bir kullanıma evrilmiş olan bu motif kullanımı yeni kuşak kanun icracıları tarafından sıklıkla tercih edilmektedir. Motif 8 kullanımının ikinci bölümünü teşkil eden üçlemeler özellikle çektirme tekniğinin kullanımıyla ayrı bir tınıya sahip olma sebebiyle özel bir yere de sahiptir. Ahmet Meter'in Uşşak makamında yapmış olduğu taksim icrasındaki yapıya bakıldığında (0':42"-0':43" zaman aralığında) yukarıdaki motif kullanımıyla oldukça benzerlik gösterdiği görülmektedir(Safiye Özer, 2016).

SONUÇ

- Ahmet Yatman'ın kanun icracılığının yıllar geçmesine rağmen halen güncelliğini koruduğu,
- Yatman'ın kendi döneminin kanun icracılığı yönünden özgün bir icra şeklini sahip olduğu,
- Yatman'ın Hüseyini taksiminde kullandığı motif ve cümle yapılarının özgün olduğu ve bu icra şekliyle birçok teknik kullanımın ilk öncüsü olduğu,

- Yatman'ın icra tavrının birçok icracı tarafından günümüzde dahi benimsenip icra şeklinin örnek alındığı, dolayısıyla Yatman okulunun (ekolünün) varlığını 21. yüzyılda sürdürdüğü,
- Günümüz kanun icracılığının en büyük isimleri olarak kabul görmüş olan Ahmet Meter ve Halil Karaduman'ın icraları incelendiğinde elde edilen veriler neticesinde Yatman'ın kanun icracılığında ekol olarak kabul edilmesi gerektiği,
- Ahmet Meter ve Halil Karaduman'ın Yatman ekolünün günümüz tarihinin en önemli temsilcileri oldukları,
- Ahmet Meter ve Halil Karaduman'ın bu ekolün temsilcileri olarak yeni kuşaklara Yatman ekolünü aktarımı yönünde öncüleri oldukları,
- Ahmet Meter ve Halil Karaduman, Yatman ekolünü kendi tavırlarıyla geliştirerek bu ekolü farklı bir boyuta taşıdığı ve kanun icracılığına olumlu manada katkı sağladıkları,
- Yatman'ın icra esnasında kullandığı motif ve cümle yapılarının kanun eğitim aracı olarak kullanılabilirliği ve her bir yapının etüt mahiyeti taşıdığı,
- Yatman'ın Hüseyini taksiminde kullanmış olduğu çektirmeli çarpma tekniğinin tespit edilebilen ilk uygulayıcısı olduğu,
- Hüseyini makamındaki taksim icrasında kullanılan oktavlı icraların alışagelmışin dışında olduğu, sağ ve sol elin ters paralel şekilde birbirinden farklı melodik kurgularla gerçekleştirildiği,
- Üçleme tartımların çektirme tekniğiyle birlikte kullanılmasıyla kanun icracılığı için önemli bir teknik çalışma ortaya çıkmaktadır ve birçok icracının gerek taksimlerde gerekse eser icralarında bu teknik bileşeni sıklıkla kullandığı görülmektedir. Bu tekniği uygulayan ilk icracının Yatman olduğu,
- Yatman'ın ekol olma vasıflarının sadece kullanmış olduğu motif, cümleler ve süsleme teknikleriyle değil bunların yanı sıra belirtilen bu özellikleri kendi icra şekli, mızrap kullanımı ve tonalitesiyle de belirleyici olduğu,
- Ahmet Yatman'ın Kanun icracılığında Halk müziği ezgilerini belirgin bir şekilde kullanan ilk kanun icracısı olduğu,
- Mızraplı çarpma kullanımının kanun icracılığında ilk olarak Ahmet Yatman ile birlikte kullanılmaya başlandığı sonuçlarına varılmıştır.

Hüseyini Taksim

Ahmet Yatman

The musical score for "Hüseyini Taksim" is presented in ten staves, each numbered 1 through 10. The key signature is one sharp (F#) and the time signature is 2/4. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Triplet markings (the number 3) are used in measures 2, 3, 7, 8, 9, and 10. In measure 8, there are also upward and downward arrows above the notes, likely indicating bowing or breath control. The score concludes with a final cadence in measure 10.

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

çektirme

çektirme

çektirme

vib.

vib.

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

çektilme

33 *çektirme*

34 *Vib. Vib. Vib.*

35

36

37

38

39

40

41

42

43

Musical score for a piece by Erdoğan, measures 44-54. The score is written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a time signature of 2/4. The notation includes various rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, and rests. Performance instructions such as 'Vib.' (Vibrato) and 'tr' (trill) are present. Measure 53 features a 'gliss.' (glissando) instruction. Measure 54 includes a trill and two triplet markings.

KAYNAKÇA

- Ahmet Meter. (2014, 9 Kasım). *Kanun taksimi* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/Zo1TnVH5dis>
- Baloğlu, B.Ş. (2020). "Türk Müziğinde Nazire Geleneği ve Tanburî Cemil Bey'in Nazire Besteleri" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:6, Issue: 63; pp:2253-2265
- Behar, C. (2015). *Osmanlı/Türk Musikisinin Kısa Tarihi*, (1. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berkman, E. (2007). *Kânun Çalmayı Otodidakt Yöntemle Öğrenmiş Beş Kânun Çaların Görüş ve Yaklaşımları Bağlamında XX. Yüzyıl Kânun Sanatına Bakış*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Beşiroğlu, Ş. (1997). *Türk Musikisinde Üslup ve Tavır Açısından Meşk 4*. İstanbul Türk Müziği Günleri Türk Müziğinde Eğitim Sempozyumu: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Erdoğan, E. (2020). *Kanun İcracılığı ve Türk Müziği Besteciliği Yönüyle Hasan Ferid Alnar*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Ankara.
- Emre Toker. (2017, 13 Ekim). *Ahmet Meter hüseyini faslı ara taksimi kanun* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/xTYCA9XGHhk>
- Halil Karaduman. (2014, 12 Ekim). *Muhayyer saz semaisi* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/oXI4YPLBmQg>
- İnalçık, H. (2017). *Nedîmler Şâîrler Mutrîbler*, (3. Basım) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,
- Kanuniturco. (2022, 9 Nisan). *Halil Karaduman özel kayıt (ders mahiyetinde)* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/daXsQ4mNU38>
- Klasik Musiki. (2016, 6 Ağustos). *Ahmet Meter Karcığar anun taksimi* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/PdPFEn3QETY>
- Mehmetoncel. (2007, 16 Şubat). *Halil Karaduman (muhayyer taksim)* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/j2ymoytgNas>
- Özalp, N. (2000). *Türk Mûsikîsi Tarihi II. Cilt*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Sahibinin Sesi (2016, 15 Ağustos). 1966 24 Mart tarihli Ses ve Saz Dünyamızdan, Ali Rıza Avni & Ahmet Yatman Röportaj (video). <https://www.youtube.com/watch?v=XokCtTBbS3A&t=96s>
- Safiye Özer. (2016, 21 Mayıs). *Ahmet Meter'den uşşak kanun taksimi* [Video]. YouTube. <https://youtu.be/3ZGBbWpa4FM>
- Tanrıkorur, C. (2015). *Müzik Kültür Dil*. (3. Baskı). İstanbul: Dergâh Yayınları
- Yatman, A. (1968, 25 Ocak). Sanat Eğlence, Sazlarını Dinlediklerimiz Ahmet Yatman, *Milliyet Gazetesi*, ss.6.